

Halide Edib Adivar

Hindistan'a Dair

Hülya Adak'ın sonsözüyle

HALİDE EDİB ADIVAR
HİNDİSTAN'A
DAİR

Can Miras

Hindistan'a Dair, Halide Edib Adivar

© 2014, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2014

2. basım: Ocak 2023, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-2218-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HALİDE EDİB ADIVAR
HİNDİSTAN'A
DAİR

DENEME

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

<i>Handan</i> , 2007	<i>Dağa Çıkan Kurt</i> , 2014
<i>Mor Salkımlı Ev</i> , 2007	<i>Yeni Turan</i> , 2014
<i>Sinekli Bakkal</i> , 2007	<i>Ateşten Gömlek (Günümüz Türkçesiyle)</i> , 2014
<i>Ateşten Gömlek</i> , 2007	<i>Vurun Kahpeye (Günümüz Türkçesiyle)</i> , 2014
<i>Türk'ün Ateşle İmtihani</i> , 2007	<i>Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri II</i> , 2015
<i>Vurun Kahpeye</i> , 2007	<i>Döner Ayna</i> , 2015
<i>Son Eseri</i> , 2008	<i>Sonsuz Panayır</i> , 2016
<i>Yolpalas Cinayeti</i> , 2008	<i>Halka Doğru</i> , 2017
<i>Tatarcık</i> , 2009	<i>Kenan Çobanları / Maske ve Ruh</i> , 2018
<i>Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri</i> , 2009	<i>Heyula</i> , 2019
<i>Âkile Hanım Sokağı</i> , 2010	<i>Seviye Talip</i> , 2020
<i>Kalp Ağrısı</i> , 2010	<i>Harap Mabetler</i> , 2020
<i>Zeyno'nun Oğlu</i> , 2010	<i>Mevut Hüküm</i> , 2021
<i>Çaresaz</i> , 2007	<i>İstanbul'da Bir Yabancı</i> , 2022
<i>Sevda Sokağı Komedyası</i> , 2011	
<i>Kerim Usta'nın Oğlu</i> , 2012	

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de yazmaya başladığı kadın hakları hakkındaki yazılarından dolayı kimi kesimlerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihî bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla fikir ayrılıklarına düştü. Bunun sonucunda 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. İlerleyen yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti, Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağırıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi. 1964'te öldü.

İçindekiler

İlk Sözler	15
I. HİNDİSTAN'IN KAPI EŞİĞİNDE	
Hint İstiklali Davasında Dr. Ensari'nin Rolü	39
Delhi'nin Muazzam Abideleri Karşısında	47
Ay Işığı Altında Agra Abideleri	51
Hint İstiklali Davasının Eski Bir Siması: Naidu	54
Gandi'nin Delhi'deki Evinde Gördüklerimiz	57
Gandi'nin Faaliyetlerine Dair	67
Hint Dünyasının Meşhur Simaları	77
Delhi'deki Müslüman Üniversitesi: Camia	89
Hindistan'daki "izm"lere Dair	97
II. HİNDİSTAN'I YOLLARDA VE ŞEHİRLERDE GÖRÜŞ:	
Aligarh	109
Lahor	117
Peşaver	125
Lucknow	137
Benares	153
Kalküta	166

Haydarabat	188
Bombay	197
Sonsöz: <i>Hindistan'a Dair</i> 'in Sessizlikleri... ..	205
Sözlük.....	211

Yayıncının Notu

Bu kitabı hazırlarken yazarın diline, üslubuna, kelime tercihlerine müdahale etmedik; sadece imlasını günümüz kurallarına uyarladık. Artık pek kullanılmayan Arapça, Farsça kelimeler için kitabın sonunda bir sözlük hazırladık. Yabancı kelimeleri de özgün şekilleriyle yazmaya çalıştık. Gündelik hayata ve döneme dair gerekli bilgiler için sayfa sonlarına dipnot düştük.

Halide Edib'in 1935'teki Hindistan gezisine dair izlenilerini anlattığı *Hindistan'a Dair*, ilk olarak *Inside India* ismiyle İngilizce basılmıştı (1937, Oxford University Press). Daha sonra yazar, eseri Türkçeleştirip kapsamını daraltarak 16 Mart 1938 ile 2 Ağustos 1938 arasında *Tan* gazetesinde "Bugünkü Hindistan" başlığı altında tefrika etti. Eksik kalan bu tefrika, *Yeni Sabah* gazetesinde, 28 Teşrinisani 1940 ile 8 Şubat 1941 tarihleri arasında bazı eklemelerle ve "Hindistan'a Dair" başlığıyla tekrar yayımlandı. Biz *Hindistan'a Dair*'i yayına hazırlarken kitabın bu iki tefrikasından da faydalandık. Kitabın bölümlenmesinde yer yer *Inside India*'ya başvurduk. Görselleri ve resimaltı yazılarını *Tan* gazetesinden aldık.

Bu metni, *Inside India*'nın çevirisi olarak değil, yeniden yazımı olarak değerlendirmek gerekir. Yazar, İngilizce baskıda yer alan yazılardan bazılarını çıkarmış, bazılarını değiştirmiştir.

Dr. Ensari'ye ithaf edilmiştir.

“Ben insanlarda kardeşliği bir tek hakiki bağ
telakki ederim. Irk ve din isimleri altında yapılan
tazyikler bence suni ve keyfidir.”

(Dr. Ensari'nin bir mektubundan)

İlk Sözlür

Yabancı memleketler ve milletler hakkında arada şahsi intibalarımı kısaca yazdığım vaki olmuştur. Fakat onlar hakkında ciddi ve uzun bir eser yazmamayı adeta hayatımda bir kaide haline sokmuştum. Batı dünyasını İngiliz harsı vasıtasıyla öğrendim, İngiltere'de bir hayli sene yaşadım, hayatlarını içinden tetkik etmek fırsatını elde ettim. Buna rağmen onlar hakkında bile bir kitap yazarak bu kaideyi bozmadım. *Hindistan'a Dair*'i yazmakla bu eski esasımdan ayrılıyorum. Sebepleri şudur:

Birincisi: Hindistan'ı kendi ruh iklimime yabancı bulmadım. Bu sırf benim Müslüman olmamdan ve Hindistan'da çok Müslüman bulunmasından ileri gelmedi. İçtimai bünyeleri bizden çok başka olan Hindularını da kendime yakın buldum. Bana evlerini açan bu bambaşka tarzda yaşayan insanları hiç yadırgamadım.

Bunun sebebini kendim de layığıyla tahlil etmiş değilim. Yalnız Hindistan seyahatinde duyduğum bu manevi birlik bana onlar hakkında açık ve serbest bir tarzda yazmak cesaretini verdi.

İkincisi: Eski aziz dostum Dr. Ensari'ye memleketini gezdikten sonra intibalarımı yazmayı vaat etmişim. Fakat Hintlilere karşı hissettiğim yakınlık ve verdiğim bu söze rağmen eserin ortasına gelince, üzerime almış oldu-

ğum için çok, pek çok müşkül olduğunu anladım. Eğer Dr. Ensari sağ olaydı, ihtimal, ondan verdiğim sözü geri almak için müsaade dileyecektim. Fakat eserin birinci kısmı bitmeden birdenbire öldü. Ölülere verilen sözden kurtuluş yoktur. Bunun için eseri, iyi kötü sonuna kadar yazmayı mukaddes bir borç bildim.

Üçüncüsü: El-Biruni'nin *Tahkik-i Hind*¹ ismindeki eserinin İngilizcesini okuduğum zaman bende yaptığı derin tesirdir. Bu adam aslen Türk, fakat hars bakımından Müslümandı. Hindistan hakkında yazabilmek için Sanskrit lisanını öğrenmiş, Hindistan'ın ilmini, içtimai hayatını, felsefesini bitaraf bir gözle tetkik etmişti. Âlim olduğu kadar sanatkâr ruhu taşıyan bu harikulade adamın 10. asır Hindistan'ı için yazdığı kitap hâlâ hiçbir yabancıya müyesser olmayan bir muvaffakiyettir. Hindistan'ı gezerken her an el-Biruni'yi düşündüm. Onu 10. asırda o kadar içinden alakadar eden memleket beni de içimden kavradı. Onun bin sene evvel hâlâ bugün gıpta edilecek bir fikir namusuyla yazdığı Hindistan dünyasını ben, aynı kudretle olmasa bile, aynı objektif bir görüşle yazmak istedim. İnşallah müsteşrikler beni fazla cüret ve küstahlıkla ittiham etmezler. Bütün ilim dünyasında daima "üstat" ismi taşıyacak olan bu dâhiyle aramdaki farkın büyüklüğünü ben herkesten fazla idrak edenlerdenim.

Eserin Türkçesi, İngilizcesindeki bütün meseleleri ihtiva etmekle beraber tercüme değildir. Türkçesi ayrıca kendi başına yazılmıştır. Türk okuyucuların alakadar olacakları meseleler nispeten biraz daha uzun, onları alakadar etmeyen kısımlar nispeten biraz daha kısadır. Fazla olarak 1935'ten beri Hindistan'da bazı değişiklikler ol-

1. *Tahkîku mâ li'l-Hind*. 1030'da tamamlanan eser, Hindoloji alanında dünyada yazılmış ilk ciddi kitaptır. (Y.N.)

muştur ki, bunları da nazar-ı itibara alıyorum, Türkçesinin İngilizcesinin ikinci tabıyla beraber çıkması da bence iyi oldu. Birinci tabındaki yanlışlıkları düzeltmek fırsatını buldum.

Bana bu kitapta açık konuşmak için cesaret veren amillerden biri de Hintlilerin siyasi, gayr-i siyasi bütün hayati meseleleri çok serbest münakaşa etmeleri oldu. Onları dinledikten, Hindistan'ın görebildiğim şeylerini ciddiyetle tetkik ettikten, British Museum'da uzun bir müddet Hindistan hakkında okuduktan sonra bu kitapta tespit ettiğim kanaatlere vasil oldum.

Bunlar herhangi Hindistan seyahatinin yahut herhangi Hintlinin Hindistan hakkındaki fikirlerine uymayabilir.

Hindistan'a Dair'in muharriri bu kadar karışık ve zor bir mesele hakkında mutlak ve hakiki bir neticeye erdiğini iddia etmekten çok uzaktır.

Kitabın Mahatma Gandi ve Hinduizme dair olan bilhassa üçüncü kısımdaki¹ tashihlerinden dolayı Mr. Mahadev Desai'ye, haricanlar hakkındaki verdiği malumatı dolayı Profesör Malkani'ye, Camia Üniversitesi ve kısmen Müslümanlar hakkında münakaşalarından dolayı Dr. Zahir ve Profesör Mucip'e, "Tuz grevi" ve umum genç Hindistan hakkındaki verdiği kıymetli malumatı dolayı Kamaladevi'ye teşekkür ederim. Bundan başka da isimleri zikredilen ve edilmeyen, Hindu ve Müslüman birçok mütefekkirlerin arasında memleketlerinin dinî, içtimai, iktisadi ve siyasi meselelerini benimle münakaşa edenlere minnettarlığımı burada tekrar etmek

1. Halide Edib, kitabın İngilizce baskısındaki bölümlemeyi esas alıyor. Oysa Türkçe yayımladığı yazılarda sözünü ettiği üçüncü bölüm bulunmuyor. Kitabın ilerleyen sayfalarında da bu örnekteki gibi karşılığı olmayan göndermelere rastlanabilir. (Y.N.)

isterim. Hatta isimlerini zikretmediklerimin bile söylediklerini doğrudan doğruya kendi ifadeleriyle yazdığımı da burada ilave etmek mecburiyetindeyim.

Hindistan'a ait şahıs, yer vesair isimlerin hecesini V. A. Smith'in klasik olan "Oxford Hint Tarihi"ne¹ göre tespit ettim.²

HALİDE EDİB
1 Kanunuevvel³ 1938

1. Vincent A. Smith, *The Oxford History of India*. (Y.N.)

2. *Yeni Sabah* gazetesinin notu: Bu eserin başları, "Bugünkü Hindistan" ismi altında *Tan*'da neşredilmişti. En mühim ve son kısımlarının Türkçesini müellif yeni baştan gazetemiz için yazıyor.

3. Aralık. (Y.N.)

I

Hindistan'ın Kapı Eşiğinde

Bu memleketin adını en evvel çocukluğumda söylenen masallarda duydum. Bu hikâyelerin başlarındaki tekerlemelerden bilhassa ikisi Hindistan'a çok uyduğu için burada tekrar edeceğim:

“Evvel zaman içinde, ahir zaman içinde..”

Bu başlangıç bugünkü Hindistan'a çok yaşıyor, çünkü içinde Einstein'ın izafiyet nazariyesini hatırlatan bir şey var. Bir vaka en eski bir devre yahut yüzlerce sene sonra gelebilecek bir güne ait olabilir, zaman nispi hakikatlerden biridir. Hindistan'da tarihten evvelki günlere ait öyle garip fikirler var ki, onlar ancak binlerce sene sonra insaniyete mal olabilir; Hindistan'da bugün görülen öyle hayat ve fikir örnekleri var ki, onlar ancak insaniyetin ilk günlerine ait olabilir.

İşte bunun için oralarda dolaşan 20. asır evladı mütemadiyen evvel zaman ve ahir zamanla yüz yüzedir. Bu garip memlekete çok yaşayan ikinci tekerleme de “Bir varmış bir yokmuş”tur. Bana bu cümle eski fizikte “atom” diye anılan, yeni fizikte “neo-elektron” ismini alan şeyleri hatırlatır. Vaktiyle var olan atomlar nerede? Onları bugün sırf izlerinin ziyalarında hissediyoruz. Eski Hindistan'da filozoflar, evliyalar, hükümdarlar, ilahlar vardı. Bunlar âdemoğlunun mukadderatına tamamen hâkim-

diler. Şimdi onlar nerede? Yalnız bıraktıkları abideler, âdetler, masallar ve dinlerin içinde izleri görünüyor.

Biraz sonra Hindistan'ı bir İngiliz hocamın vasıtasıyla tanıdım! Kırk sene evvel Türkiye'ye hocalık yapmak için gelmiş, görmüş geçirmiş bir kadındı. Hindistan'da bir çay tüccarının karısı olarak yirmi seneden fazla yaşamıştı. Aslen İrlandalıydı. Bundan dolayı her anlattığı vaka gözümüzün önünde tiyatro sahnesi gibi canlandırdı. Belki onun tarif kudreti, belki de bizlerin çocukluk muhayyilemiz bize artık masal devrini atlatmış, fakat hâlâ masala benzeyen bir Hindistan gösterirdi. Onun tarif ettiği yerlerde artık hâkim olan şey yerli hükümdarlar, ilahlar değildi. Hindistan emperyalist bir milletin oyun meydanı olmuştu. Hocamızın tasvir ettiği memlekete hâkim olan İngilizlerin en zavallısı bile bir Cengiz Han kudretiyle Hindistan'da hüküm sürüyordu. Değil insanlar, vahşi hayvanlar, hatta yılanlar bile onların tahakkümüne boyun eğmişlerdi.

Bu memleketin yerlileri neredeydiler? Daima arka safta... Yalnız bunların arasından iki kişi muhayyilemde hâlâ yaşar! Biri yaz geceleri sabaha kadar bir İngiliz'e yelpaze sallayan yelpazeci, öteki bir Harican'dır.¹ Bu adamı karnını doyurmak için süprüntülükleri karıştırırken, hayvan leşi yerken görürdük. Ve bulunduğu yere birisi gelir gelmez bir gölge gibi arka sokaklara yahut ormanlara dalardı.

İşte kırk sene evvelki Hindistan sahnesinin en önünde İngilizler; en arkasında da Haricanlar görünürdü. Bu iki saf arasında kimler vardı? Küçük küçük gruplara ay-

1. "Harican" kastlar haricindeki sınıf demektir. Buna mensup olanlar yalnız muayyen işler görebilir. Ve ayrı bir grup halinde yaşar. Kast dahili Hindular için bunlara temas etmek hatta gölgelerini bile görmek gusül icap ettirecek bir günahtır. Bunlara İngilizler *untouchables* yani temas edilemeyen adamlar diyorlar. Bunlar hakkında ileride malumat verilecektir.

rılmış, her grup kast¹ denilen hudutlarla bölünmüş acayip bir insaniyet örneği. Bu kast hudutları zindan duvarlarından daha muhkem, daha ebediydi. Bunları aşanlar en korkunç cezalara mahkûmdular. Tabii olarak bizim hoca en çok İngilizleri anlatırdı. Tarifinden bu adamların, arka kemikleri bir şeyle eğilmez iradelerinin gayritabii denilecek derecede kudretli olduğu hissediliyordu.

Hocam, yalnız bir defa beyaz adam Hindistan'da gafil avlandı, o da "Mutiny"de, derdi. Mutiny dediği şey 1857 İsyanı'ydı. Bunu anlatırken hocamın gözlerinde, Hindistan'da yaşamış İngilizleri ebediyen takip edecek bir korku sezdim. Yalnız o isyan zamanı kast duvarları arkasında oturan insanların tufan gibi her şeyi istila etmiş İngilizleri perişan etmiş olduğunu anlatırdı.

Bu isyanın sebebi neydi? Bunu benim çocuk aklım pek almazdı. Hocama göre bu zulme ve esarete karşı bir galeyan, milli bir istiklal davası olmaktan çok uzaktı. Bu maksatsız, sırf taassup ve cehaletin doğurduğu bir irticadır, derdi. Bunun iç yüzünü anlamak bana çok sene sonra nasip oldu.

Nasıl bas[tır]ılmıştı?

Çok müthiş, çok müthiş bir şekilde. Asileri İngiliz kuvvetleri öyle bir yerin dibine geçirmişlerdi ki, artık onların hayaletlerine bile doğdukları topraklarda dolaşmak imkânı kalmamıştı.

Bu kadın gittikten sonra Hindistan'ı edebiyatta tanımaya başladım. Bana o esrar diyarını ilk tanıtan tabii ola-

1. Kast, Hindistan'da eski Brahman akidesine göre taksim edilen sınıflara derler. Yani mübalağalı bir sınıf mefhumudur. Bir kasta mensup olan fertler birbirine müsavidir. Aralarında evlenirler, beraber yaşarlar. Başka kasta mensup olanlarla evlenemez ve beraber yemek yiyemezler. Tabii bu, bugün aşağı yukarı nazari bir vaziyettir. Vaktiyle, ruhaniler, askerler, tüccar ve çiftçiler, işçiler ismi altında dört kast varken bunlardan sonraları birçok kast daha çıkmıştır. Sayıları binleri geçer. Haricanlar hiçbir tanınmış kasta mensup olmayanlardır. Kast ve Harican hakkında ileride tafsilat verilecektir.

rak R. Kipling'in eserleri oldu. Her nedense bu eserlerin insanlardan bahsedenleriyle çok alakadar olmadım. Belki garp dünyasının şarkı görüşünde daima bir masal üslubu sezebilecek yaşta olduğum içindi. Fakat *Jungle Book* denilen, cengelistanın meskûnlarından bahseden eserini okuyunca yepyeni bir dünya görmüş gibi oldum. Hindistan kadar hayvanlara hakiki vatan olan bir diyar daha düşünmek hemen hemen mümkün değildir. Bu büyük dâhi, hayvanların nasıl yaşadıklarını öyle bir anlatıyordu ki, ilk bakışta sırf hülya gibi görünen bu hikâyeleri insan yavaş yavaş çok realist bulmaya başlıyordu.

Çocukluğunu Hindistan'da geçiren bu sanatkâr, o memlekette öğrenilen hakikatlerden birini sezmişti. Yeryüzünde konuşan, konuşmayan bütün canlı mahlukattaki vahdet... Hayatın ezeli birliği!

Hindistan'ın edebiyatta insan tarafını en evvel Abdülhak Hamid'in yazılarından tanıdım. Meşrutiyetin akabinde İstanbul'da *Finten*'i oynadılar. Lady Finten rolünü yapan cılız, ince sesli aktris, bir İngiliz asilzade kadından başka her şeye benziyordu. Fakat Davalaciro rolünü yapan iriyarı, sesi tiyatroyu çınlatan adam, kırmızı sarıyıyla pekâlâ Hindistan'ın hudut vilayetlerinden gelme bir *coolie*¹ olabilirdi. Davalaciro'nun sevgilisini bulmak için gittiği gemi fırtınaya tutulmuştu.

Uzun kollarını sallaya sallaya Hamid merhumun en kudretli parçalarından biri olan Davalaciro'nun tiradını söylüyordu. Bu tiradın şu mısraları beni düşündürdü:

Öyle bir şiddet-i tasmim ile çıktım ki yola
Karşıma çıksa eğer seng-i mezarım dönmem!
Ben de tufan gibiyim, yağdırırım mevt ü hatar

1. Hamal.

Gözyaşım seyl-i bela, ah u girivim sarsar
Zulmetin çak edip ey şeb
Salarım subha nazar.

Bu mısralar beni düşündürdü. Çünkü onların ifade ettiği ruhu tahayyül ettiğimiz Hindistan'a hiç uydurmadım, romantik bir şairin hakikate uymayan bir hülyası diye telakki ettim. Öyle ya... Kendi mezar taşını yıkıp geçecek kadar hangi Hindu bir emele, bir maksada bağlı olabilirdi! Esrar, masal ve bütün hayatlarına hâkim olan gizli kudretlerin zulmetinden yakasını kurtarıp, yani gecenin karanlık perdesini yırtıp sabahın yüzüne bakabilecek bir Hintliyi tahayyül etmek mümkün müydü?

* * *

Şimdi Hintlilerle temasının masal, edebiyat ve kitap sahasından hakikate inkılap ettiği devreye geliyoruz. Burada küçük bir istitrat yapacağım:

Ecnebi bir memlekette birkaç ferdini tanıdığınız herhangi bir millet hakkında toptan hüküm vermekten sakınınız.

Hükmünüz bazen doğru olabilir. Fakat ekseriyetle yanlıştır. Çünkü gurbette yaşayan adam çok zaman kökünden koparılmış, akan suların üstünde yüzen yapraklara benzer. Onun şahsi olan bir hususiyeti size milli görünebilir.

Milli olan bir fazileti yahut kusuru size şahsına mahsusmuş gelebilir. Hindistan çok azim bir ülkedir. Harsı, zihni altüst edecek derecede karışık, engin ve zıt cephelidir. İlim ve tecrübe sahibi iki Hintli size bazen memleketleri hakkında birbirini nakzeden malumat verebilir. Halbuki ikisinin de dediği doğru olabilir. Dediklerinin nispi ehemmiyetini, Hindistan'ın hayatındaki mevkiini

tespit etmek ve onları, memleketlerinin heyet-i umumiyesiyle telif etmek çok müşküldür.

Bunun için, bizzat gördüğüm Hintliler benim için keşfedilmemiş bir kıtanın birbirinden uzak ve başka başka istikametler gösteren nişan taşlarına benzerler.

Hintlileri en evvel 1909'da Port Said'den Londra'ya giderken vapurda gördüm. Birinci sınıf yolcuları arasındaki kibar örneklerden ziyade aşağı tabaka Hintliler zihnimi işgal etti.

Bunlardan birincisi Hindu garsonlardır. İngiliz garsonlarıyla yan yana görünce birdenbire onların Avrupalılardan çok başka ruhi bir vaziyete vâris oldukları anlaşıyordu. Bütün büyük vapurlarda olduğu gibi garsonları ırklarının en yakışıklı örneklerinden seçmişlerdi. İngiliz alelade bir garsondu. Hindu, kıyafetini değiştirmiş yüksek sınıf bir mütefekkir olabilirdi. Fakat bunlar hiç şüphesiz ki yüzlerinin ifade ettiği hilkatte bir adam olamazlardı. Olsa olsa suratlarının manası ecdattan tevarüs ettikleri birer maskeden ibaretti. İnce çeneleri, muntazam fakat kısa dudakları riyazetle yaşayan, deruni ve sıkı bir inzibata tabi insanlar farz ettiriyordu.

Gözleri cesur ve halimdi, adalesiyle değil kafası ve hülyasıyla yaşayan adamların sükûnuyla dolaşiyor, hizmet ediyorlardı.

İkincisi gemicilerdi. Bunları inadına en çirkin örneklerden seçmişlerdi. Çarpık bacak, sıska, suratsız, kıyafetleri başka başka adamlar, sesleri boğuk, hareketleri seri, beklemediğiniz bir anda arkanızda; yanınızda zannettiğiniz zaman direğin tepesinde bulduğunuz acayip mahluklar! Kaçar gibi, uçar gibi yürüyorlar, ayaklarını hiçbir millette görmediğim şekil bir marifetle kullanıyorlardı. İçlerinde isimsiz bir korku hâkimmiş gibi görünüyorlardı. Burada Hinduların korkak olduklarını kastetmiyorum. Onlar cesurlar cesuru insanlar yetiştirmiş ve yetiş-

tiriyorlar. Bu gemicilerin sezdirdiği korku bambaşka bir şey... Asırlarca ezilenlerin, cine, periye inananların, görünür görünmez her nevi kudretin oyuncağı olmuş talih-sizlerin müphem korkusu...

Hintlilerle asıl temasım Balkan felaketi esnasında, 1912 senesinde oldu. İstanbul'a Dr. Ensari'nin riyasetinde bir Hint Hilal-i Ahmer heyeti gelmişti. Banların hepsi Müslümandı. Bilhassa Dr. Ensari Hint Müslümanlığının hakiki mümessili addedilecek bir simaydı. Doktor haricen çok değişmedi. Kırpık bıyıklı, biraz Hinduları hatırlatan hassa ve ince ağzlı, çok siyah ve kalın kaşlı bir adamdı.

Gözleri dikkati celp edecek kadar çukurdu. Gerek bu gözlerde, gerek bütün yüzünde ve tavrında hissedilen rikkat ve mülayemete rağmen irade sahibi bir adam olduğuna hiç şüphe yoktu. Az konuşurdu.

Hindistan'dan nadiren bahsederdi. O günlerde Londra'da giyinir ve kıyafeti çok zarif ve şıktı. Hülasa bizim o günkü meşhur doktorlarımızdan pek fark edilemiyordu. Ve o günlerde başlayan dostluk ölümüne kadar devam etti.

1925'te Hindistan bana çok karışık bir memleket gibi görünüyordu. Londra'da, Balkan Harbi günlerinden beri tanıdığım bir Hintli Müslüman, bana, "Hindistan büyük bir zindan, Hintlilerin hepsi mahpus alayı," demişti.

Her gördüğüm Hindu mütefekkeri bana memleketinin sefaletinden, halkın fukaralığından, açlığından bahsediyordu. O günlerde Hindistan'ı tetkik etmiş olan bir gazeteci bana Hindistan için müstakil olmak, bir tek millet olmak kabil olamayacağını anlatıyordu. "Nasıl olur?" diyordu. "Birkaç yüz lisan, birkaç bin kast var!"

Hindistan'ın bizlere karışık ve karanlık gelen vaziyeti arasında Mahatma Gandhi'nin ismi 1919'dan itibaren

yavaş yavaş yükselmeye başladı. Garbın orijinal mevzu avlayan mütefekkir ve sanatkârları hemen üstüne atıldılar. Kimi onu eski bir Hindistan peygamberi, adeta ikinci bir Buda gibi göstermeye çalıştı, kimi onu büyük bir ihtilalci diye anlattı. Günlük gazetelere gelince, onlar adamın kendisinden ziyade keçisinden, çıkrık ve bez tezgâhından, kıyafetinden yahut kıyafetsizliğinden bahsettiler. Bunların hiçbiri Mahatma Gandhi'nin hakiki simasını bize gösteremedi...

Ta büyük harbin son senelerine doğru onun faaliyetinden bahsedilirken birtakım yeni tabirler kullanılmaya başlanmıştı: Biri *non cooperation*'dı. Bu "iştirak etmemek" manasına gelir ki bir nevi grev olabilirdi. İkincisi *non violence*'tı. Bu da şiddetsizlik demektir. Gerçi kuvvetli milletlerin iptidasında şiddet göstermeden sırf iktisadi yollarla bir memleketi istila ettikleri görülmemiş bir hadise değildir. Fakat istiklalini isteyen hangi millet onu kan dökmeden, şiddet göstermeden kazanabilmişti? Yahut kazanabilirdi? Bütün bunlar insana Hindistan hakkında vazıh bir fikir vermiyordu.

1935 senesinde Delhi Müslüman Üniversitesi'nde¹ konferans vermeyi kabul ettiğim zaman Hindistan hakkındaki düşüncelerim böyle karmakarışık bir haldeydi. Çok okumuş, çok düşünmüş, Hindistan'ı muhtelif cephelerden gören pek çok Hintli dinlemiştim. Fakat bu ayrı ayrı parçaları bir türlü bir araya toplayamıyordum. Binlerce seda, fakat ahenk yok... Hindistan bana hâlâ sazları akort etmekle meşgul, muazzam bir orkestra heyeti hissini veriyordu.

Hindistan'ın kapı eşiği Hint denizleridir ve vapur Aden'den hareket eder etmez o sulara girersiniz.

1. Camia-i Milliye-i İslamiye.

“Evvel zaman içinde, ahir zaman içinde...”

Bu başlangıç bugünkü Hindistan'a çok yaraşiyor, çünkü içinde Einstein'ın izafiyet nazariyesini hatırlatan bir şey var. Bir vaka en eski bir devre yahut yüzlerce sene sonra gelebilecek bir güne ait olabilir, zaman nispi hakikatlerden biridir. Hindistan'da tarihten evvelki günlere ait öyle garip fikirler var ki, onlar ancak binlerce sene sonra insaniyete mal olabilir; Hindistan'da bugün görülen öyle hayat ve fikir örnekleri var ki, onlar ancak insaniyetin ilk günlerine ait olabilir.”

Hindistan'a Dair, Halide Edib'in 1935'teki Hindistan gezisine dair notlarını topladığı kitabı. Yazar bu gezide Mahatma Gandi, Muhammed İkbâl, Sarojini Naidu gibi önemli isimlerle görüşmüş ve verdiği konferanslarda Türkiye'nin kurtuluş ve modernleşme mücadelesini Hint halkına anlatmıştı. Türkçede ilk defa basılan bu kitap, büyük bir yazarın kadim bir coğrafya karşısındaki tarafsız gözlemlerini yansıttığı önemli bir eser.

Kaleme aldığı her metinle yeniden tartışılan Halide Edib'in bütün eserleri, gözden geçirilmiş baskılarıyla Can Yayınları'nda .

 can

can.yayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-2218-9

9 789750 722189